

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

A NAGYÜZEMI SZARVASMARHATELEPEK FIZIKAI MUNKAERŐ UTÁNPÓTLÁSA

KOVÁCS ANIKÓ

Kulcsszavak: állattenyésztés, szakképzés, munkaerő, versenyképesség.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A nagyüzemi állattartó telepek munkaerő-állománya jelentős szakmai- és generációváltás előtt áll, ami szerepet játszik a 2007-2013. évi fejlesztési előirányzatokban is. Az állattenyésztés munkafolyamatai egyre komplexebb tevékenységet követelnek, ezért a végtermékkel és a termeléssel kapcsolatos előírások változásával, a technológia fejlődésével, a gépesítés előrehaladásával a jövőben szélesebb körben alkalmazható szakismeretek szükségesek. A munkaadók igényeit kielégítő, értékes emberi erőforrás utánpótlásának és folyamatos fejlesztésének alapját a szakképzés különböző formái adják. Az állattenyésztésben jellemző, többnyire berögződött, káros munkamódszerek megváltoztatásához gyakorlatorientált, rövid, célzott tanfolyamok megvalósítása a kedvező, így ezek bővítése fontos.

BEVEZETÉS

A vizsgálat célja annak felmérése, hogy mit nyújt a magyarországi állattenyésztési szakképzés kínálata, és hogyan illeszkedik ez azokhoz a nemzetközi és hazai törekvésekhez, amelyek a szaktudás fejlesztését célozzák. A vizsgálat alapvető kiindulópontja az volt, hogy a megváltozott tehenészeti munkafolyamatok és körülmények miatt a munkavégzés tartalma összetettebbé, több szakterület ismeretét igénylő, komplex munkavégzéssé válik, ahol olykor gyorsan megváltozhatnak a munkát végző feladatai, és a munkájával szemben támasztott követelmények.

A szakképzési adatok a *Nemzeti Szakképzési Intézet* (11) (7), a *Foglalkoztatáspolitikai és Munkaiügyi Minisztérium* (5), valamint a *Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium* (4) adatbázisának elemzéséből származnak.

A vizsgált szakképesítések az *Országos Képzési Jegyzék* (OKJ) szakmai és vizsgakövetelményeinek (8) elemzése és

a szarvasmarha-telepi munkafolyamatok vizsgálata alapján kerültek kiválasztásra. Ezek alapján a szakiskolai, speciális szakiskolai és iskolarendszeren kívüli képzéseken belül az állatgondozó (21 6203 01), állattartó-telepi gépész (34 6280 01), állattenyésztési gépkezelő (21 6280 04), állattenyésztő (*az állatfaj megjelölésével*) (31 6203 02), általános állattenyésztő (31 6203 10), inszeminátor (*az állatfaj megjelölésével*) (34 6232 01), mezőgazdasági gépész (33 6280 01), mezőgazdasági gépjavító (34 6280 04), mezőgazdasági gépkezelő (*a gép megjelölésével*) (31 6280 10), mezőgazdasági munkás (21 6201 02) és tejkezelő (21 5212 14) szakképzések vizsgálatára került sor.

A MAGYARORSZÁGI SZAKKÉPZÉS

A munkaerő-piaci elvárásokat, a foglalkoztatás elősegítését a szakképzés döntően két formában biztosítja: az iskolai rendszerű szakképzéssel, amely a közoktatás része, és az iskolarendszeren kívüli

szakképzéssel, amelynek változatos formái léteznek. A szakképzések ágazati irányítása két minisztériumból történik. A kettősség az irányítás és fejlesztés mellett a finanszírozásban is megjelenik. A jogi szabályozás és az irányítási rendszer elaprózódott intézményszerkezetet, párhuzamos szakirányokat, valamint az egyszerre megjelenő túlképzést és a hiányszakmákat eredményezi (11). A szakképesítések struktúráját alapvetően az OKJ adja, amely jelen állapotában szintén kettősséget okoz. 2006. februárban jelent meg az Országos Képzési Jegyzékről szóló 1/2006. (II. 17.) OM rendelet (2), amely jelentős átalakításokat tartalmaz (3). Az új rendszer teljes megjelenése a szakképzésben felmenő módon 2008-tól várható. A felnőttképzések között azonban nem csak OKJ-s szakképzéseket találunk, az akkreditált képző helyek nagy része egyéb tanfolyamokat, továbbképzéseket is tart, ezek skálája széles, közéleti tanfolyamoktól a szakmai speciális továbbképzésekig terjed (5).

A szakképzés helyzetét befolyásoló tényezők közül talán a legfontosabbak a képzési keresletet meghatározó *demográfiai tendenciák*. Magyarországon 1981 óta a népesség természetes fogyása jellemző. A népesség iskolai végzettsége javult, közelít az EU-s átlaghoz, azonban az érettségizettek és diplomások arányának növekedése mellett a szakiskolai tanulók száma 15 év alatt közel a felére csökkent (11).

A szakiskolai képzésre jellemző, hogy oda a *leggyengébb tanulási képességekkel rendelkezők* jelentkeznek, és a szociálisan, valamint családi-mentális körülményeik is jelentősen rosszabbak a többi intézménytípusba járó fiatalokénál. Ezek a tényezők nagyban megnehezítik az elméleti és gyakorlati képzést, valamint a nevelési feladatok ellátását, a lemorzsolódás a szakiskolákban a legnagyobb (11).

Az iskolarendszeren kívüli szakképzések (felnőttképzés) lényegében abban különböznek az iskolai rendszerű szakképzéstől, hogy ott *döntően oktatás, és nem nevelés-oktatás zajlik*. Elsősorban a munkaerőpiac változásaira történő gyors reagálás funkcióját, „puffer” szerepet tölt be, valamint megalapozza a kompetenciák folyamatos fejlesztésének lehetőségét, az élethosszig tartó tanulást. Finanszírozására a programfinanszírozás jellemző, és a statisztikák szerint összességében nagy társadalmi igény mutatkozik a felnőttképzésekre (11).

A MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÉPZÉS

A foglalkoztatási és képzési struktúra arányainak megegyezése a munkaerőpiac megfelelő működése szempontjából fontos tényező. Magyarországon a mezőgazdaság a foglalkoztatottak 4,9%-át köti le (1). A 2003/2004-es tanévben az OKJ-ben szereplő, a szakképző intézményekben oktatott szakképesítések és tanulólétszámok (nappali tagozat) szakmacsoportonkénti eloszlása azonban ettől eltérő (1. táblázat).

1. táblázat

A 2003/2004-es tanévben az OKJ-ben szereplő, a szakképző intézményekben oktatott szakképesítések és tanulólétszámok (nappali tagozat) szakmacsoportonkénti eloszlása

Megnevezés	Oktatott szakmák száma	Tanulók száma		
		szakközépiskola	szakiskola	összesen
mezőgazdaság	49	1 870	5 243	7 113
összes	403	66 743	70 152	136 895
	12,1%	2,8%	7,4%	5,1%

Forrás: Szakképzés-fejlesztési Stratégia (2005) (11) alapján saját számítás

Az iskolarendszeren kívüli szakképzések tekintetében az összes képzésen belül 1996-ban 2,27%, 2000-ben 2,64%, 2002-ben 4,9% volt a mező-, erdő- és halgazdasági szakképzésben részt vevők aránya, ennek nagy része OKJ-s szakképzésen vett részt (9, 10).

A mezőgazdasági szakmacsoporton belül találhatóak különböző mezőgazdasági, kertészeti, gépészeti, kereskedelmi földmérési, környezetvédelmi, növénytermesztési, állattenyésztési, agrárközgazdasági, halászati, erdészeti, gombatermesztési, turisztikai általános és specializált szakképzések. A képzések szintje a befejezett iskolai végzettséget nem igénylő képzéstől a technológusi, szaktechnikusi szintig terjed (3).

Összesen 108 OKJ-s képzés tartozik a mezőgazdasági szakmacsoporthoz, ebből 82 képzés ad ún. mező-, erdő- és halgazdasági képesítést, ezek azonosítását a régi 8 jegyű azonosító szám 3. és 4. számjegye teszi lehetővé, ez a vizsgált képesítések esetében a „62” (3).

AZ ÁLLATTENYÉSZTÉSI SZAKKÉPZÉS

A közelmúltban 5 nagyüzemi szarvasmarhatelep fizikai alkalmazottainak körében végzett vizsgálataim eredményei ráirányították a figyelmemet a fizikai munkaerő utánpótlásának sürgető megoldására (6).

A kérdőíves megkérdezéseimből kapott eredmények azt mutatták, hogy a válaszadók több mint 50%-a szívesen venne részt képzésen, ha az nem kerül pénzébe, de 10%-uk saját költségén is vállalná a képzést.

A megkérdezettek mintegy fele szükségesnek is érzi folyamatos szakmai továbbképzését, de csak 2% tudott megnevezni képzési lehetőséget.

Saját betanulásukkal, munkájukhoz szükséges ismeretek forrásával kapcsol-

atban a megkérdezettek 16%-a gondolta úgy, hogy az iskolai képzés volt a forrás, míg 39% szerint a munkahelyen önálló tanulással, megfigyelés útján, és 45% szerint a munkatárs segítségével történt a hasznosított ismeretek megszerzése. Ez az értékes tapasztalatok átadása mellett a berögződött, korszerűtlen, káros módszerek átadását is jelenti, amely különösen a helyes munkavégzés alapjainak ismerete nélkül jelent problémát.

A vizsgálatba került képzések által nyújtott tartalom döntőnek bizonyult a szakismeret hasznosulásában. Az iskolai képzési rendszerből hamar kiesők, lemorzsolódók körében fontos a képzés riasztó iskola-jellegének elkerülése.

Az elméleti tartalom minden vizsgált szakképzés esetében alapjait jelenti azoknak a technikai, technológiai, élettani, takarmányozási, munkavédelmi stb. szakterületeknek, amelyek szükségesek lehetnek az állattartó telepen, azonban a gyakorlati hasznosulás nem ítéhető meg egyértelműen. Az ismeretanyag befogadása lehetővé teszi a komplex munkás képzését, de kérdéses, hogy a jellemzően gyenge tanulási képességgel és erősen hiányos ismereti alapokkal rendelkező tanulók milyen hatásokkal sajátítják el az elméleti tudásanyagot. Ez elsősorban az OKJ-s szakképzésekre vonatkozó megállapítás, azok a felnőttképzési tanfolyamok, amelyek nem tartoznak a jegyzékbe, rövidebb, tömörebb, lényegre törő, gyakorlati képzést adnak.

A vizsgált szakképzések esetében fontos, hogy az egyes képesítések milyen önállóságú munkavégzéshez nyújtanak alapot, irányítás nélküli munkavégzésre, kreativitásra adnak-e módot? Ezek alapján a vizsgált képzések közül az „Állatgondozó”, „Tejkezelő” és „Mezőgazdasági munkás” képzések megfelelő irányítást igénylő munkásokat képeznek, akik szakszerűen ellátják az állattenyésztési munkafolyamatok végrehajtó feladatait.

Az „Általános állattenyésztő” és „Állattenyésztő (az állatfaj megjelölésével)” képzések magasabb szintű, önálló döntéseket is magában foglaló munkavégzésre adnak alapot a teljes telepi tevékenységrendszeren belül. Specializáltabbak a különböző gépészettel kapcsolatos képzések, az „Állattartó-telepi gépész”, „Állattenyésztési gépkezelő”, „Mezőgazdasági gépész”, „Mezőgazdasági gépjavító” és „Mezőgazdasági gépkezelő”. Ezek nem térnek ki az állattartó telepek egyéb tevékenységeire, tartalmuk a használt gépek, berendezések kezelésére korlátozódik, és nem nyújt alapot a termelés biológiai, etológiai összefüggéseinek átlátásához.

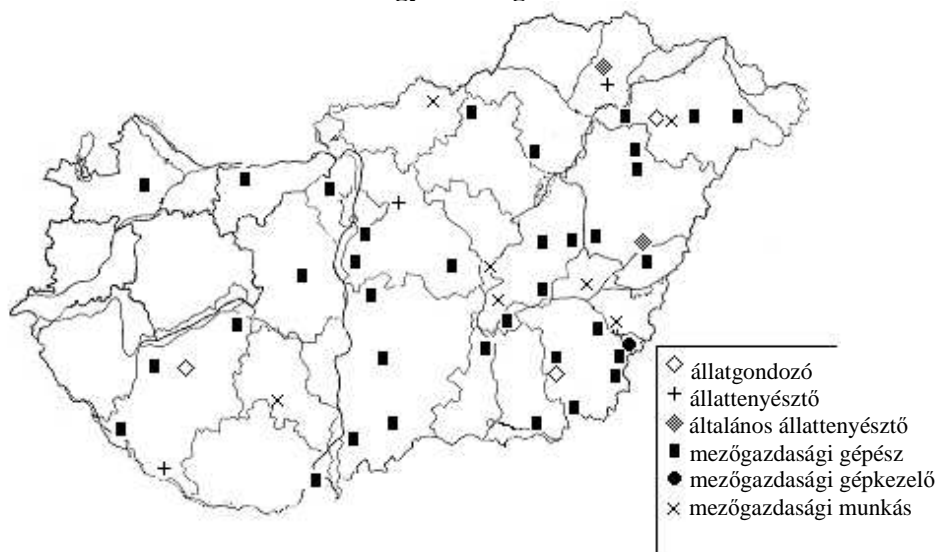
A telepek tevékenységrendszerében az inszeminátori munka sokáig nem tartozott a fizikai munkakörök közé. A változások azonban ezt is érintették, és több helyen az inszeminátori munka más munkakört betöltő fizikai dolgozók

„melléktevékenysége” lett, s mivel jellemzően fogva ez mélyebb elméleti és gyakorlati tudást, valamint átfogó ismereteket tételez fel a termelési folyamat minden részéről, így ennek megfelelő képzés szükséges.

A képzési szerkezet akkor szolgálja az adott ágazat munkaerőigényét, ha a képzések területi szórtsága megfelel a potenciális képzést igénybe vevők elhelyezkedésének és mobilitásuknak. Az állattenyésztéssel foglalkozók területi mobilitása nem erős, jellemzően az állandó lakóhely és a munkavégzés helye azonos, a megkérdezés alapján a dolgozók a munkahely kiválasztásában fő szempontként is a lakóhely közelségét adták meg. Elsősorban tehát az iskolarendszeren kívüli képzések esetében fontos lehet a képzés helyszíne. Az 1. ábra mutatja, hogy Magyarországon hol találhatóak a vizsgálatban szereplő iskolai rendszerű szakképzések.

1. ábra

A vizsgált iskolai rendszerű szakképzések területi elhelyezkedése Magyarországon

Forrás: saját gyűjtés a Nemzeti Szakképzési Intézet (7) adatbázisa alapján

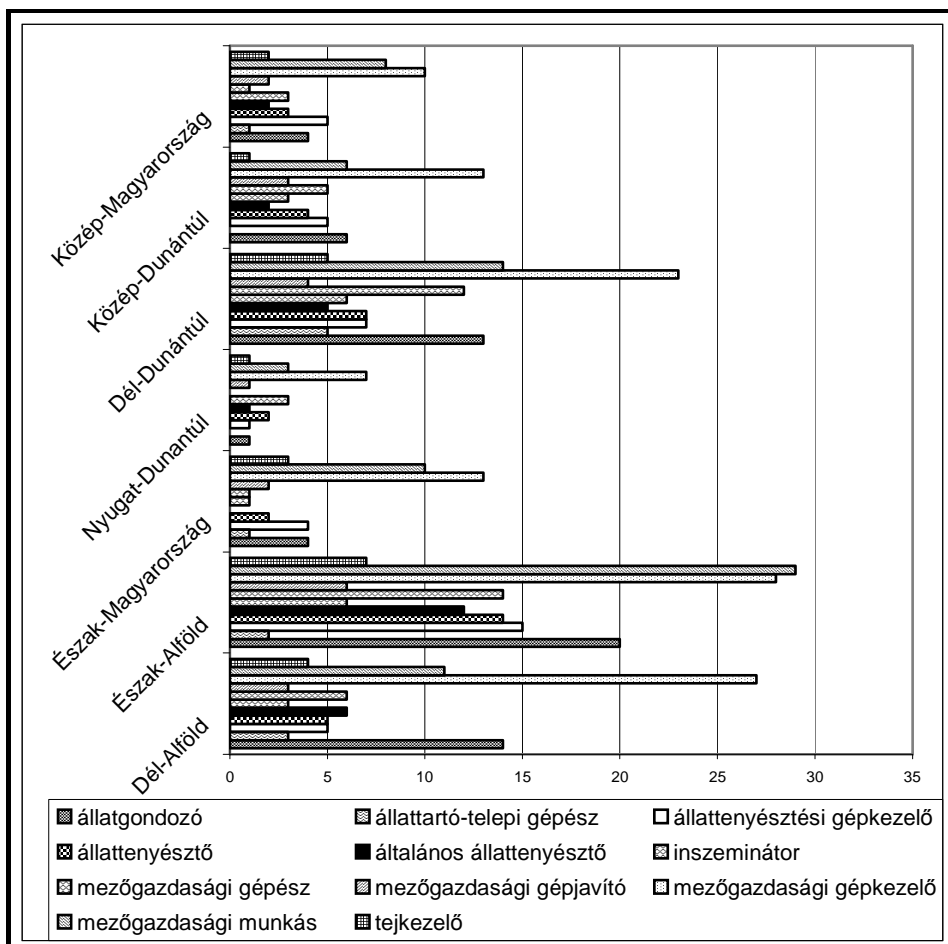
A vizsgált szakképzések között szereplő „Állattartó telepi gépész”, „Állattenyésztési gépkezelő”, „Inszeminátor”, „Tejkezelő” és „Mezőgazdasági gépjavító” képzések iskolai rendszerben jelenleg nem folynak. Az 1. ábrán jól látható, hogy országos szinten a területi eloszlás inkább Magyarország keleti részén koncentrálódik, de a „Mezőgazdasági gépész” szakképzés túlsúlya mellett a többi képzést kevés helyszínen találjuk meg.

A felnőttképzések regionális eloszlása

– hasonlóan az előzőekhez – szintén nem egyenletes (2. ábra). Ebben az esetben a képzések nagy része a Dél-Alföld, Észak-Alföld és Dél-Dunántúl térségében található. A 2. ábrán a potenciális, képzési joggal rendelkező, akkreditált képző intézmények száma szerepel, a telefonos adatgyűjtés alapján ezeknek kb. csupán 5%-a tart évente, rendszeresen képzést. Azok a képzőintézmények, ahol nem működnek a képzések, többnyire ezt a jelentkezők hiányával magyarázták.

2. ábra

**Az iskolarendszeren kívüli vizsgált OKJ-s szakképzések regionális eloszlása
(2006. májusi adatok alapján)**

Forrás: saját gyűjtés a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (5) adatbázisa alapján

Nem tartoznak az Országos Képzési Jegyzék rendszerébe, mégis fontos szerepet kaphatnak azok a mezőgazdasági képzések, tanfolyamok, amelyek 2-3 nap vagy 1-2 hét időtartamúak, és a már dolgozó munkaerő továbbképzésére, az ismeretek bővítésére, korszerűsítésére adnak lehetőséget. Ezek sokszor egy-egy nagy termelőüzemben, a környék azonos munkát végző dolgozóit veszik célba, és a dolgozói vélemények alapján nagyobb vonzerővel bírnak, mint a hosszabb időn

keresztül tartó OKJ-s képzések. 16 olyan képző intézmény van (2006. szeptemberi adatgyűjtés), amely – az általam vizsgált körbe tartozó – képzések megtartására bejelentett akkreditációval rendelkezik. Természetesen tanfolyam, továbbképzés tartása bármely termelő szervezetben lehetséges, de a költségek elszámolása, támogatások igénylése miatt egyre fontosabbá válik, hogy a képző akkreditált felnőttképző szervezet legyen.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Agrárgazdasági Kutató Intézet (2005): Agrárgazdasági Statisztikai Zsebkönyv. Budapest – (2) 1/2006. (II.17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről – (3) 37/2003. (XII.27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről – (4) 134/2004. IX.15.) FVM rendelet a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések megszerzésére irányuló szakmai vizsga szervezésére feljogosított intézményekről – (5) Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium: Nyilvántartott felnőttképzési intézmények és az általuk folytatott tevékenységek, szolgáltatások adatbázisa 2006. májusi adatok, www.fmm.gov.hu – (6) Kovács Anikó (2006): Az állattenyésztésben bekövetkezett változások hatása a munkaerő képzettségére. MTA VEAB Tudományos Konferencia, Komárom 2006. április 28. – (7) Nemzeti Szakképzési Intézet: Országos Képzési Jegyzékek adatbázisa 2001-2006. www.nsz.hu – (8) Nemzeti Szakképzési Intézet: OKJ szakmai és vizsgakövetelmények adatbázisa. www.nsz.hu – (9) Nemzeti Szakképzési Intézet (2002): Az iskolarendszeren kívüli szakképzés statisztikai adatai 1996-2000. www.fmm.gov.hu – (10) Nemzeti Szakképzési Intézet (2003): Az iskolarendszeren kívüli szakképzés statisztikai adatai 2002. www.fmm.gov.hu – (11) Nemzeti Szakképzési Intézet (2005): Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2005-2013 www.nsz.hu